

Begrazing

Fokko Erhart - GRAZER Advies

Introductie

(Foto Jan-Willem Mantel)

Introductie

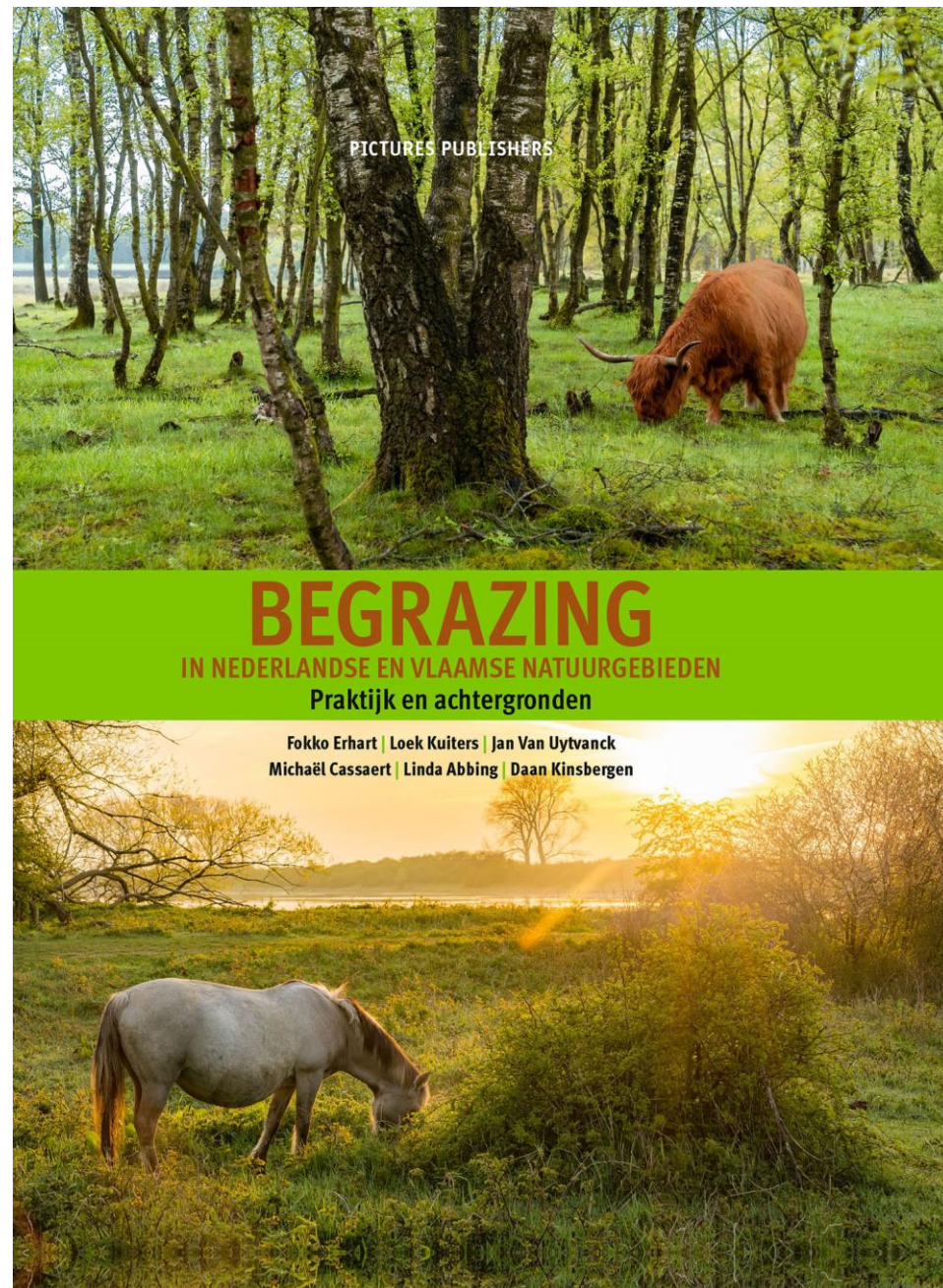
Mijn interesse voor natuur is ontstaan bij de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN).

1990 Afgestudeerd HBCS (huidige Van Hall Larenstein in Velp)

1995 Beheerder grote grazers Gelderse Poort (voor ARK en FREE)

2020 Ontslag genomen bij FREE en volledig Zzp'er als www.GRAZER-Advies.nl

2024 Boekpresentatie BEGRAZING IN NEDERLANDSE EN VLAAMSE NATUURGEBIEDEN: praktijk en achtergronden

Aanleiding boek

Een boek dat de opgedane praktijkervaringen bundelt en combineert met bestaande achtergrondinformatie ontbrak tot nu toe, met het gevolg dat:

- A. Kennis over begrazing gefragmenteerd was
- B. Algemeen voorkomende effecten van begrazing aan een bepaalde soort of ras toegewezen werden
- C. Algemeen geldende regels en uitzonderingen liepen door elkaar

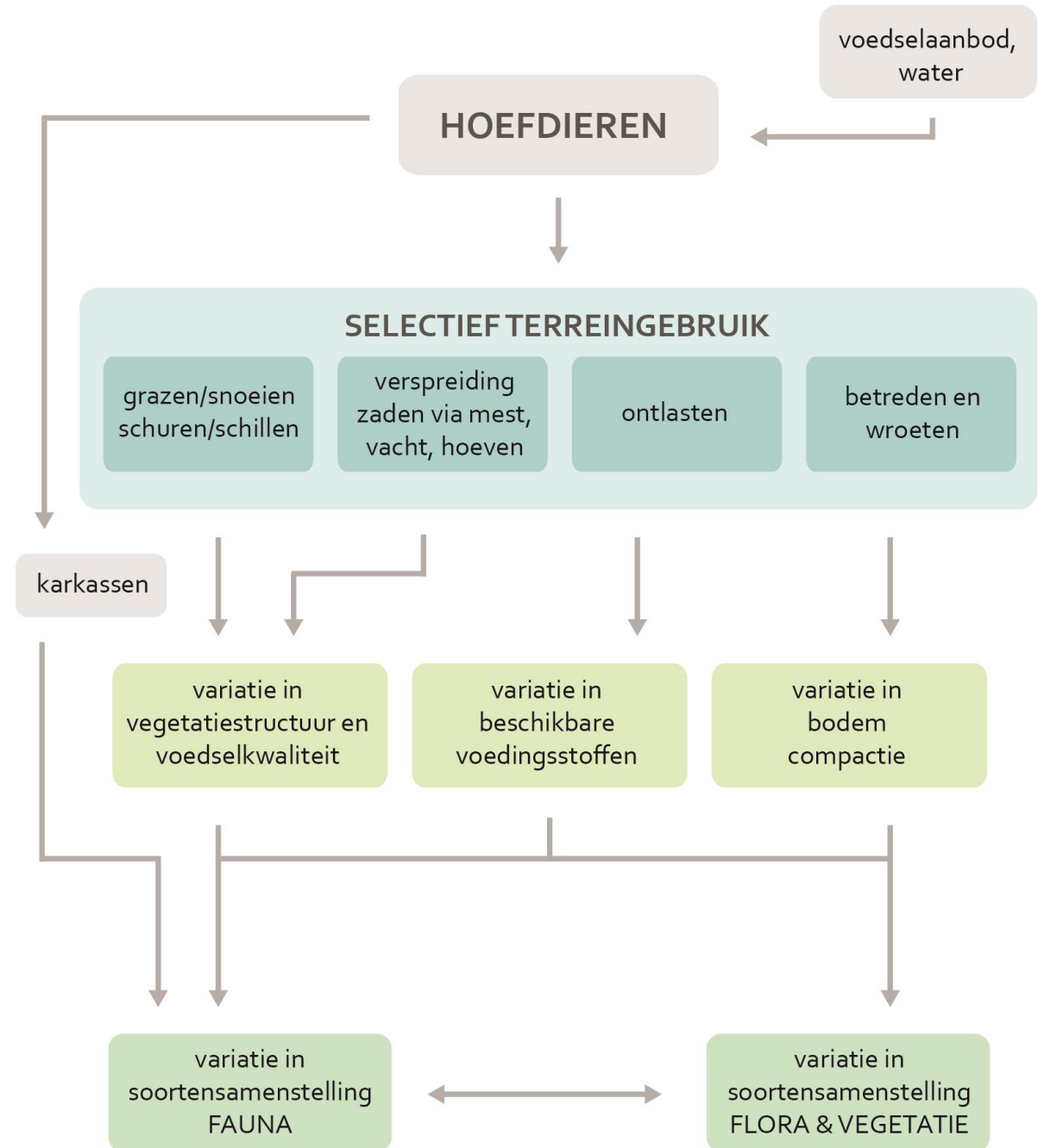
Effecten van begrazing

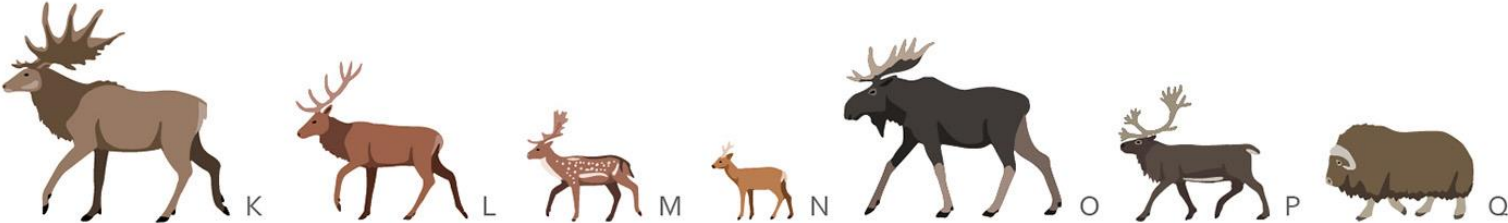
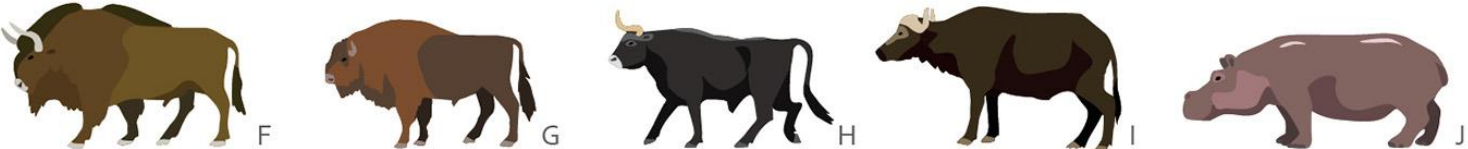
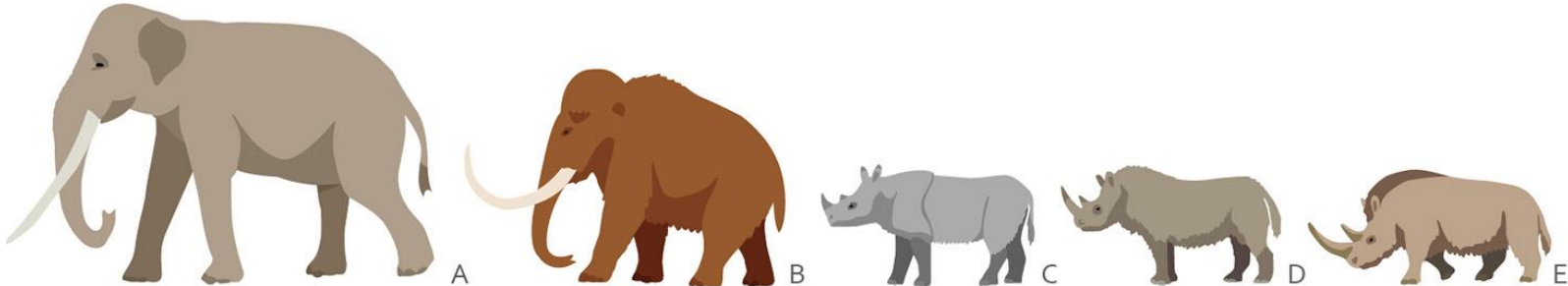
Effecten van begrazing

(Foto Esther Nieuwdorp – Linnartz)

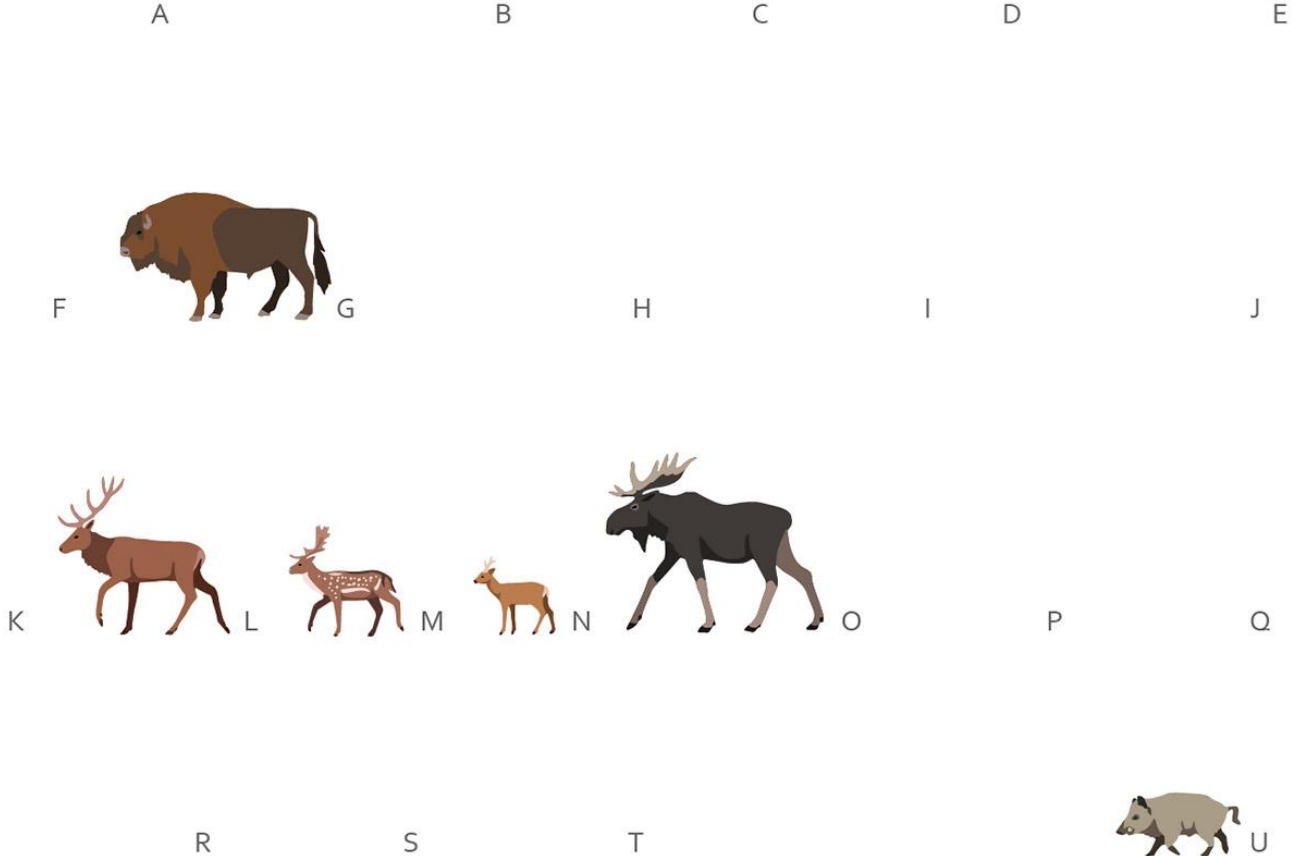

Grazers door de eeuwen heen

(naar: Bunzel-Drüke, Drüke & Vierhaus 1994 en 2001)

Grazers door de eeuwen heen

(naar: Bunzel-Drüke, Drüke & Vierhaus 1994 en 2001)

Invloed begrazing op landschapsniveau

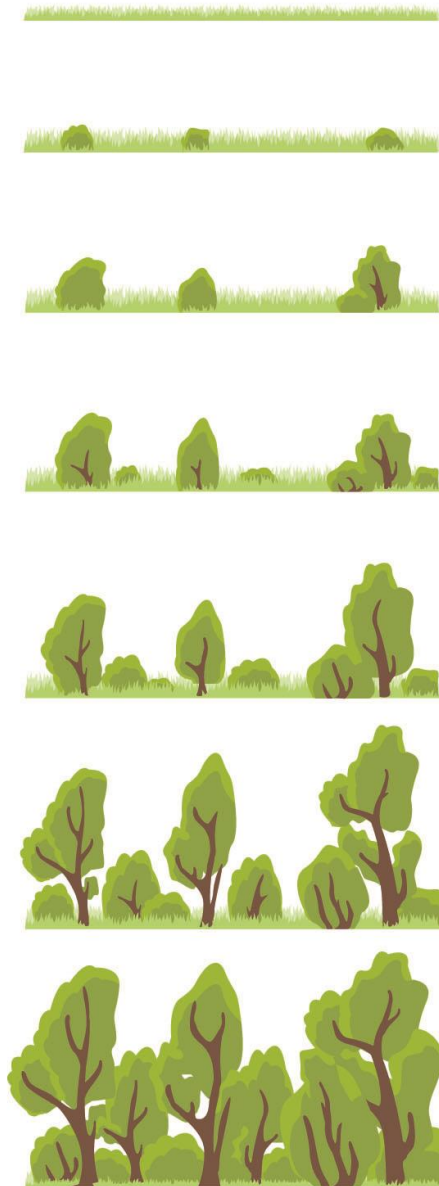
Invloed begrazing op landschapniveau

De invloed van begrazing op de openheid van het landschap wordt in belangrijke mate bepaald door de relatieve begrazingintensiteit.

Invloed begrazing op landschapniveau

De invloed van begrazing op de openheid van het landschap wordt in belangrijke mate bepaald door de relatieve begrazingintensiteit.

Invloed begrazing op landschapniveau

De invloed van begrazing op de openheid van het landschap wordt in belangrijke mate bepaald door de relatieve begrazingintensiteit.

Invloed begrazing op landschapniveau

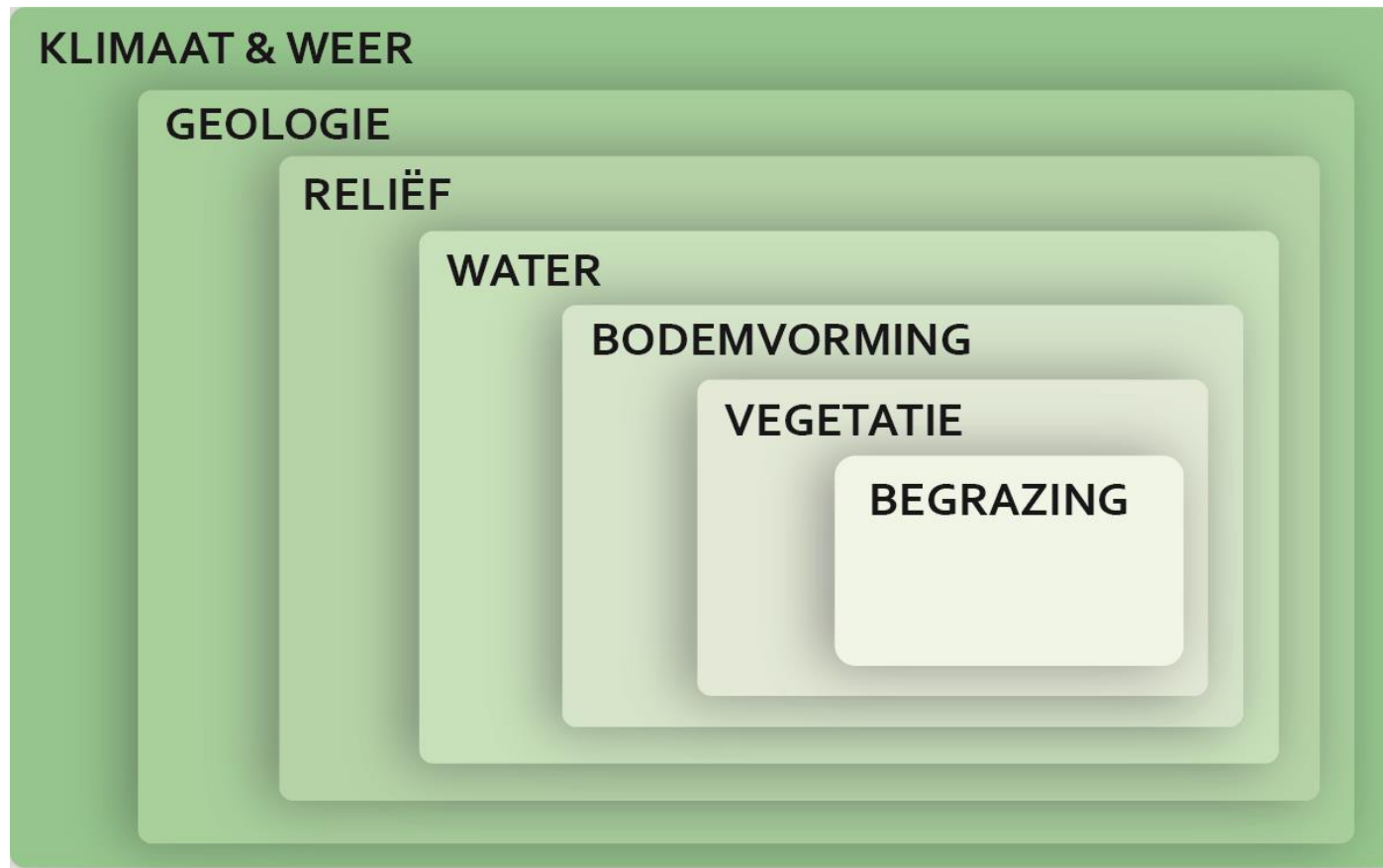
De invloed van begrazing op de openheid van het landschap wordt in belangrijke mate bepaald door de relatieve begrazingintensiteit.

Invloed begrazing op landschapniveau

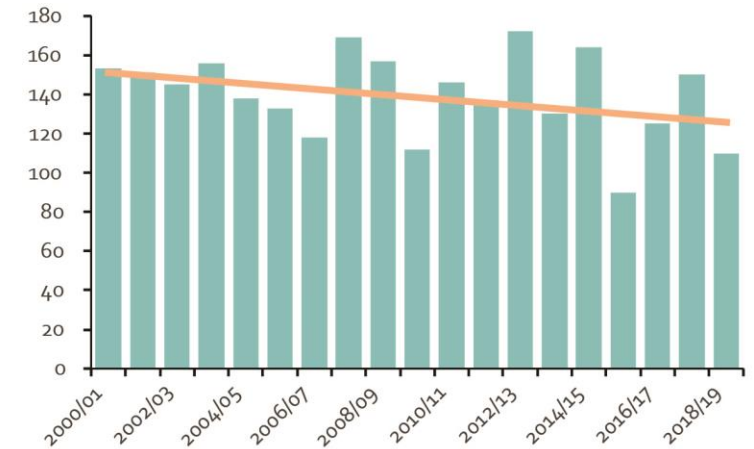
De relatieve begrazingintensiteit is een door ons geïntroduceerd begrip.

Dat is de uitkomst van de **plantaardige productie** min de consumptie.

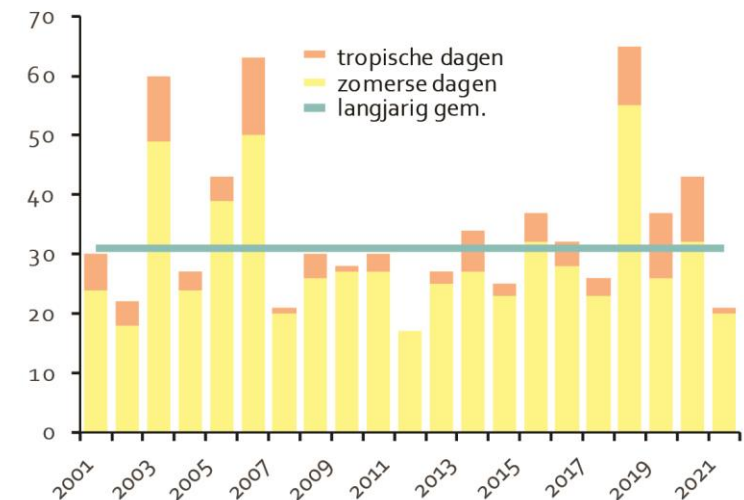

(naar: Bakker, Klijn & Zadelhoff 1979)

Aantal dagen in de winter zonder grasgroei

Aantal zomerse en tropische dagen per zomer

Invloed begrazing op landschapniveau

De dagelijkse **consumptie** van plantaardig materiaal door grote grazers bedraagt 2,5% tot 3% van hun lichaamsgewicht (Duncan 1992, Van Soest 1994, Van Wieren 1996).

Dier	GVE	Kg gem.	Kg min.	Kg max.	Bron
melkkoel	1,00	650	389	932	26,27
stier/os	1,69	1100			24,25
Hooglander-koel	0,70	455	400	510	24
Hooglander-stier	1,06	690	500	800	28 + R. Vermeulen, FREE Nature, persoonlijke mededeling
Charolais-koel	1,23	800	700	900	24,25
vaars (2-3 jaar)	0,80	520			24,25
pink (1-2 jaar)	0,70	455			24,25
kalf (< 1j.)	0,40	260			24,25
wisent-koel	0,65	424	340	540	29
wisent-stier	0,98	634	435	840	29
waterbuffel-koel	0,69	450	350	550	R. Vermeulen, FREE Nature, persoonlijke mededeling
waterbuffel-stier	1,54	1000	700	1200	R. Vermeulen, FREE Nature, persoonlijke mededeling
volbloed-paard	0,81	525	450	600	25
konik-merrie	0,62	400	325	450	28 + R. Vermeulen, FREE Nature, persoonlijke mededeling
konik-hengst	0,69	450	350	500	24 + R. Vermeulen, FREE Nature, persoonlijke mededeling
konik-jaarling	0,45	295			30
konik-veulen	0,28	180			30
onager*	0,35	230	200	260	31
schaap	0,09	60	50	70	24
edelhert man	0,20	128	95	160	32
edelhert vrouw	0,10	65	50	80	32
damhert man	0,10	63	55	70	32
damhert vrouw	0,06	38	30	45	32
ree	0,04	23	15	30	32
konijn	0,003	2			32

* = Ook wel bekend als Aziatische wilde halfzeel (*Equus hemionus*)

Soortkeuze en -samenstelling

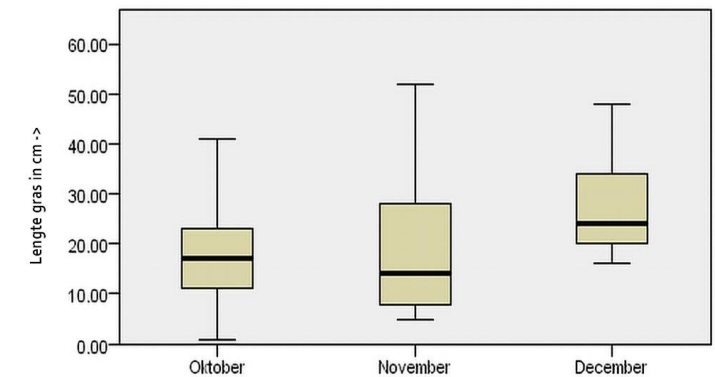
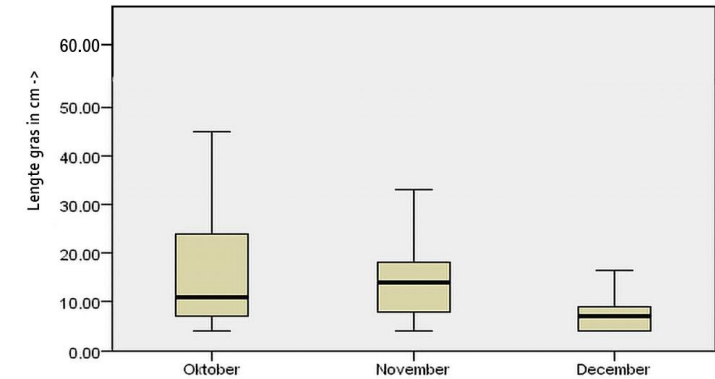
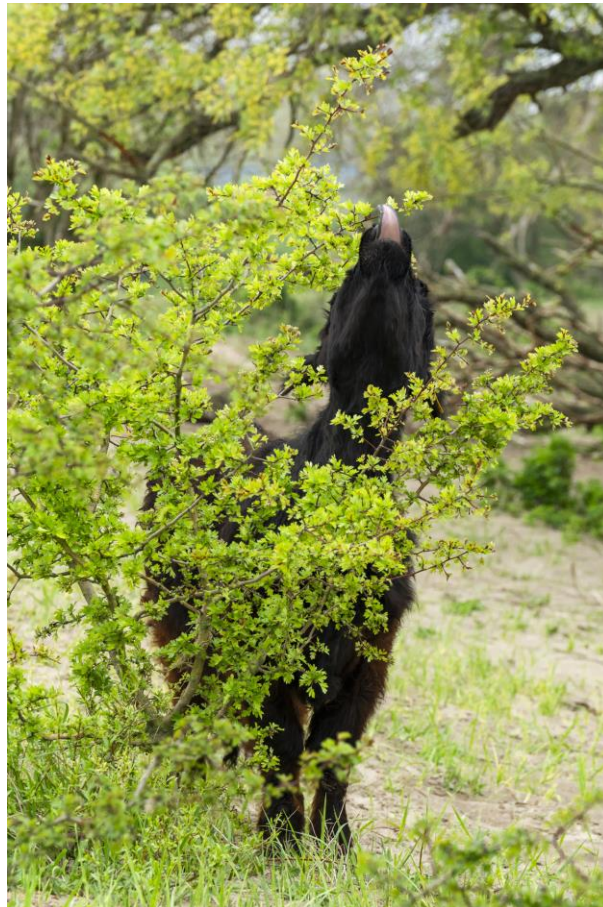
Soortkeuze en -samenstelling

Grote planteneters (met uitzondering van Ree en Eland) hebben allemaal een voorkeur voor gras en eten ook allemaal houtige gewassen. Dat werpt een ander licht op de bekende indeling van browsers, intermediate feeders en grazers (Hoffmann 1989).

Soortkeuze en -samenstelling

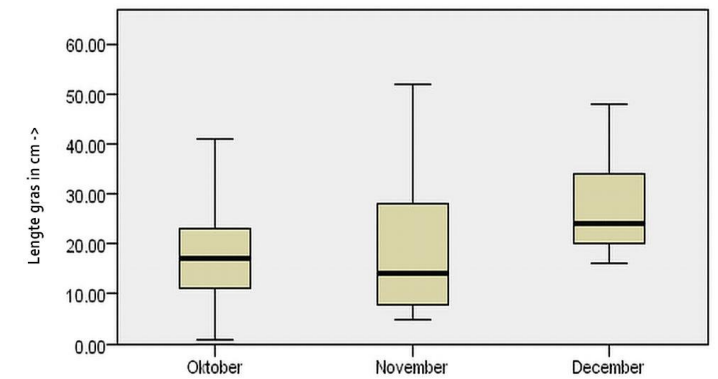
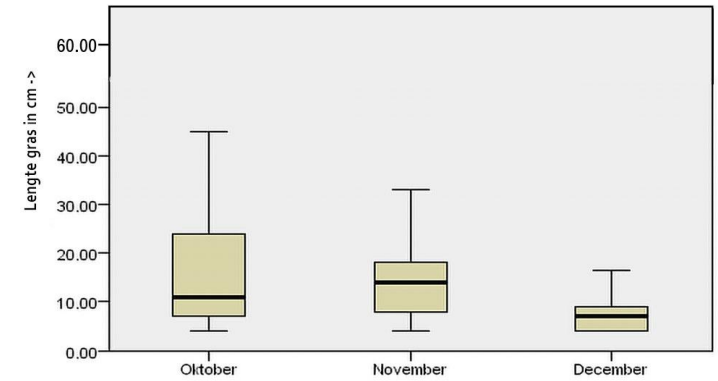
Wel ontstaan er bij schaarste verschillen in foerageergedrag, terreingebruik, enzovoort. Daardoor heeft een combinatie van verschillende soorten grazers de voorkeur.

Graslengte door paard(boven) en rund(onder) gegeten in de loop van het najaar op Landtong Rozenbrug (Slot 2012)

Soortkeuze en -samenstelling

Wel ontstaan er bij schaarste verschillen in foerageergedrag, terreingebruik, enzovoort. Daardoor heeft een combinatie van verschillende soorten grazers de voorkeur.

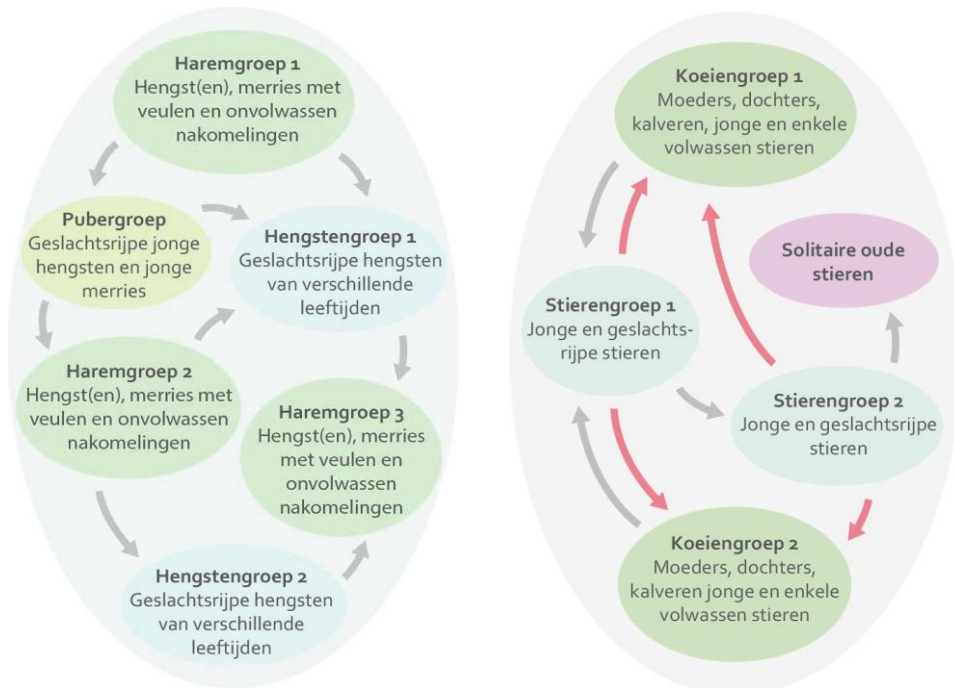

Graslengte door paard(boven) en rund(onder) gegeten in de loop van het najaar op Landtong Rozenbrug (Slot 2012)

Zelf sturen of inzetten op natuurlijke processen?

Het voordeel van sociale kudde met meerdere mannelijke dieren is:

- I. Ontstaan natuurlijke kudde samenstelling, waardoor inteelt vermeden wordt
- II. Stierenkuilen zorgen voor variatie in het terrein
- III. Zelfredzaamheid neemt toe door selectie

(Foto's Jarien Verbeek)

Communicatie belangrijk!

Communicatie belangrijk!

Gesprekken over begrazing verzanden al snel in gekrakeel, waarbij voor- en tegenstanders elkaar bestoken met feiten, stellingen, meningen en ervaringen. Dit komt ook omdat **begrazing complex is en door vele factoren bepaald wordt**. Daardoor is het **effect van begrazing in plaats en tijd vaak verschillend** en zijn de resultaten meestal anders dan van tevoren verondersteld.

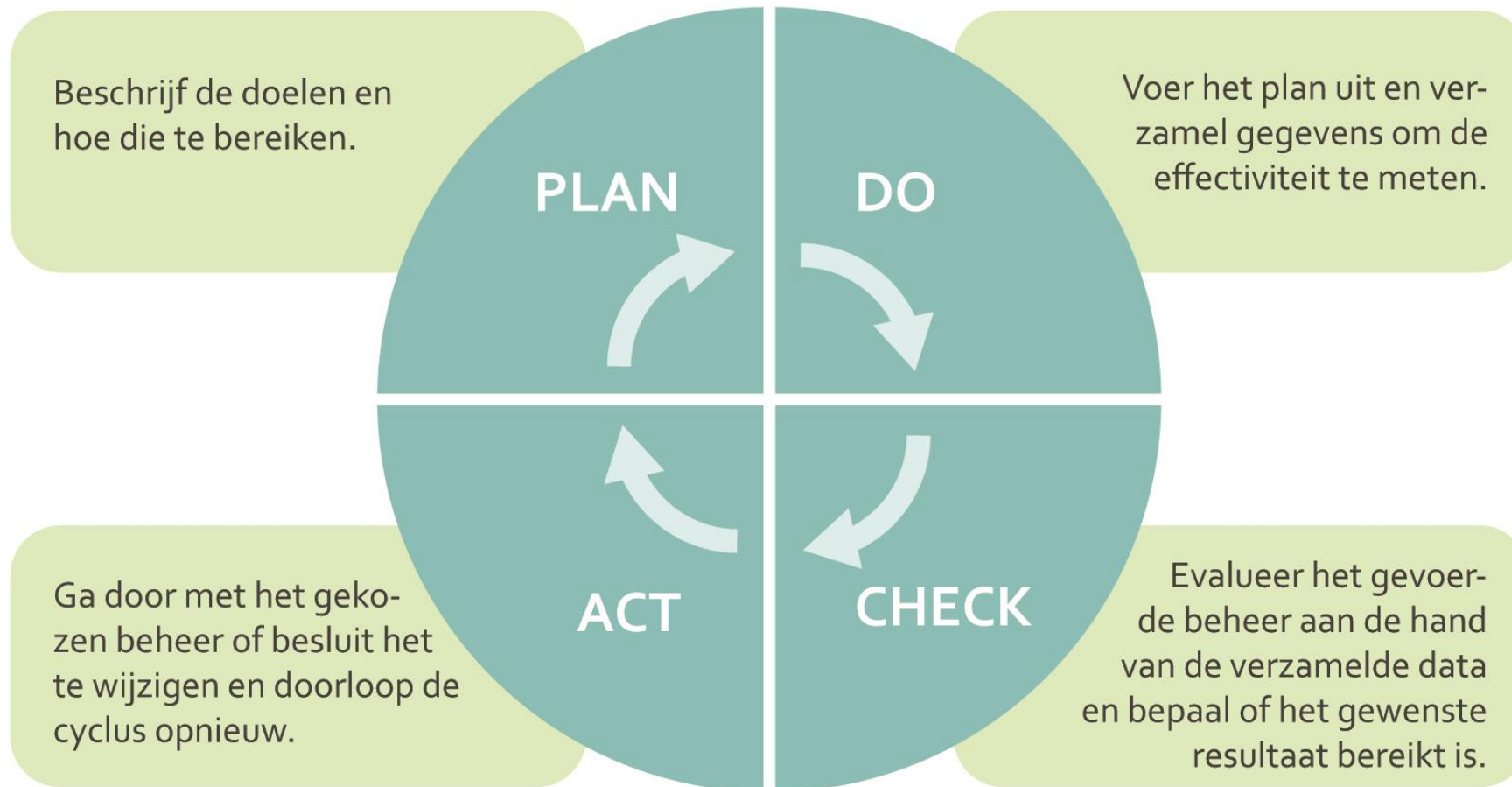
Communicatie belangrijk!

Bovendien zijn keuzes bij begrazing vaak lastig tegen elkaar af te wegen, of met elkaar te combineren, omdat ze voortkomen uit verschillende soorten kennis. Dit betekent dat aan drie randvoorwaarden dient te worden voldaan:

- a. **Overeenkomstig wetenschappelijk onderzoek** (= theoretische kennis)
- b. **Praktisch uitvoerbaar** (= ervaringskennis)
- c. **Maatschappelijk aanvaardbaar** (= belevingskennis/ethiek)

Communicatie belangrijk!

De kans op een succesvol begrazingsproject neemt toe als gewerkt wordt volgens het principe van ‘lerend beheren’ aan de hand van de PDCA-cirkel.

Communicatie belangrijk!

De kans op een succesvol begrazingsproject neemt toe als gewerkt wordt volgens het principe van ‘lerend beheren’ aan de hand van de PDCA-cirkel.

Stap 1 – PLAN: Maak een PLAN waar in staat:

- Wat is het doel van begrazing?
- Wat is meer/minder belangrijk?
- Wat drijft mensen?

Stap 2 – DO: Ga aan de slag met begrazing in de praktijk.

Stap 3 – CHECK: Stel een monitoringsplan op, waardoor het mogelijk is om te CHEKKEN of de gesteld doelen bereikt worden of niet.

Stap 4 – ACT: Ga een paar jaar aan de slag, evalueer de begrazing en kijk of het nodig is om die bij te stellen.

Kernboodschappen

Kernboodschappen

1. Begrazing is complex en wordt door veel factoren bepaald.

Kernboodschappen

1. Begrazing is complex en wordt door veel factoren bepaald.

2. De keuzes bij begrazing zijn vaak lastig tegen elkaar af te wegen of met elkaar te combineren, omdat ze voorkomen uit verschillende soorten kennis. Namelijk:
 - a. Overeenkomstig wetenschappelijk onderzoek (= theoretische kennis)
 - b. Praktisch uitvoerbaar (= ervaringskennis)
 - c. Maatschappelijk aanvaardbaar (= belevingskennis/ethiek)

Kernboodschappen

1. Begrazing is complex en wordt door veel factoren bepaald.

2. De keuzes bij begrazing zijn vaak lastig tegen elkaar af te wegen of met elkaar te combineren, omdat ze voorkomen uit verschillende soorten kennis. Namelijk:
 - a. Overeenkomstig wetenschappelijk onderzoek (= theoretische kennis)
 - b. Praktisch uitvoerbaar (= ervaringskennis)
 - c. Maatschappelijk aanvaardbaar (= belevingskennis/ethiek)

3. De kans op succes met begrazing neemt toe als gewerkt wordt vervolgens het principe van 'lerend beheren' aan de hand van de PDCA-cirkel.

Kernboodschappen

1. Begrazing is complex en wordt door veel factoren bepaald.
2. De keuzes bij begrazing zijn vaak lastig tegen elkaar af te wegen of met elkaar te combineren, omdat ze voorkomen uit verschillende soorten kennis. Namelijk:
 - a. Overeenkomstig wetenschappelijk onderzoek (= theoretische kennis)
 - b. Praktisch uitvoerbaar (= ervaringskennis)
 - c. Maatschappelijk aanvaardbaar (= belevingskennis/ethiek)
3. De kans op succes met begrazing neemt toe als gewerkt wordt vervolgens het principe van 'lerend beheren' aan de hand van de PDCA-cirkel.
4. Leer de juiste vragen te stellen over begrazing, zodat er een dialoog op gang komt en er beter overwogen keuzes gemaakt kunnen worden.

Meer leren? Ga mee op reis naar de Oostelijke Rhodopen (BG)!

Zaterdag 10 t/m 17 mei 2025

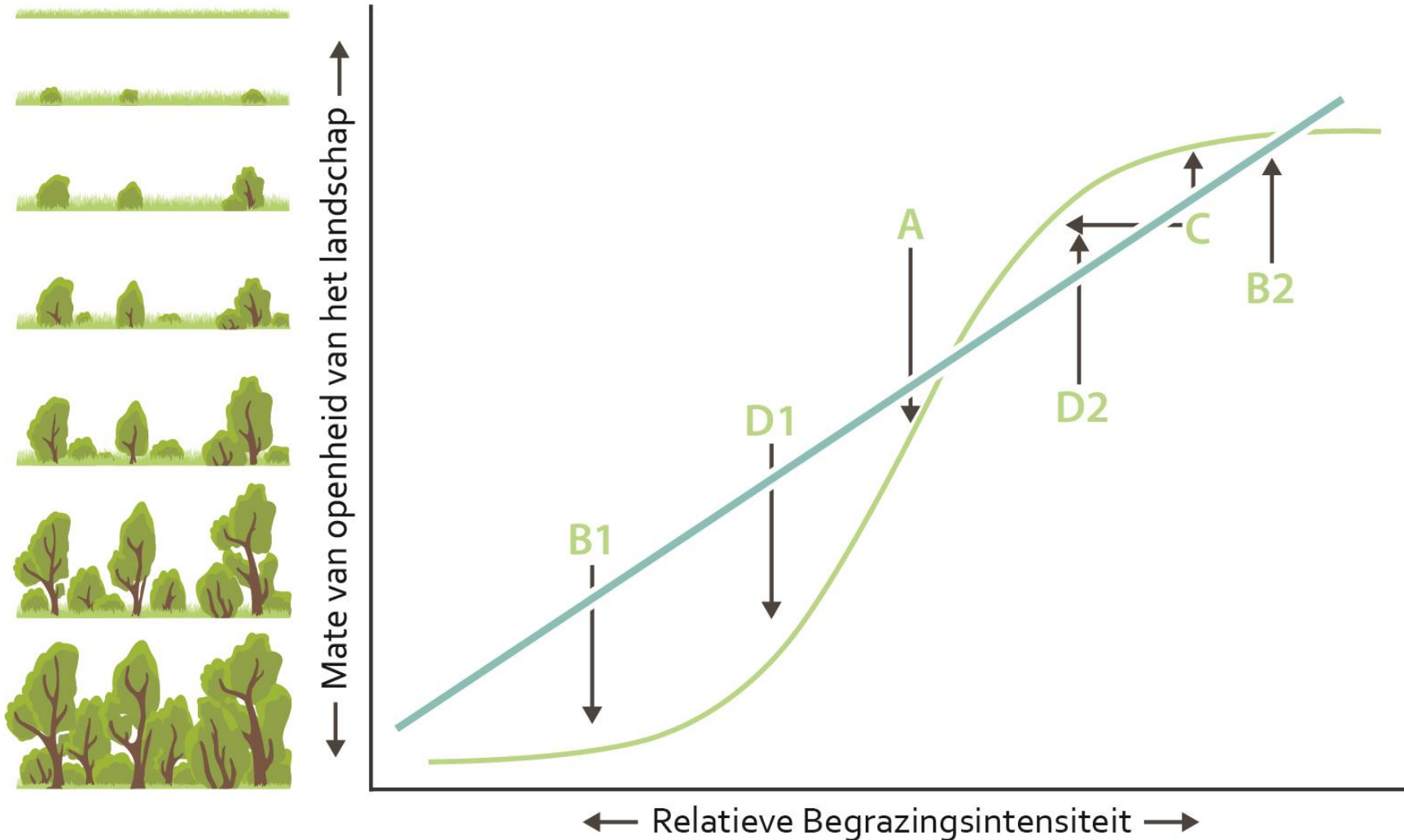
www.grazer-advies.nl

Zijn er nog vragen?

©Fotografie: Fokko Erhart/wildernisfoto.nl & Illustraties: Eline Melissen

Invloed begrazing op landschapniveau

Legenda (zie blz. 106)

A = Aandeel vraat-resistente planten

B = Aandeel grazige vegetatie

C = Aandeel gesloten ruigte en vervilte grasland

D = Voor- of afkeur bepaalde gebiedsdelen